https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Oziq-ovqat texnologiyasi va muhandisligi xalqaro instituti

Oziq ovqat texnologiyasi va boshqaruvi fakulteti 1.23 guruh

talabasi **Madaminova Sohiba Saparbayevna**
+998943125207

madaminovasohiba33@gmail. om

INGLIZ TILI LUG‘ATINI O‘RGATISHDA VIZUAL-KOGNITIV VA MNEMOTEXNIK USULLARDAN FOYDALANISH: INNOVATSION YONDASHUV

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili lug‘at boyligini oshirishda vizual va assotsiativ o‘qitish metodlarining samaradorligi tadqiq etiladi. Tadqiqotning dolzarbligi "O‘zbekiston-2030" strategiyasida belgilangan ta’lim sifatini oshirish va xorijiy tillarni o‘rgatishni modernizatsiya qilish vazifalari bilan belgilanadi. Maqolada o‘quvchilar atrofidagi kundalik buyumlar, mebellar va detallar orqali so‘zlarni eslab qolishning yangi metodikasi taklif etilgan. Chekka hududlar ya’ni qishloq joylarida ham rivojlantirish oddiy detallar orqali. An’anaviy yodlash usullaridan farqli o‘laroq, kognitiv bog‘liqlik va "Environmental Print" (atrof-muhitdagi yozuvlar) tushunchasining maktabgacha ta’lim, maktablar va oliy ta’lim muassasalarida, xususiy maktab, xususiy bog’chalar va tilga yo’naltirilgan maktablar, o’quv markazlarda ahamiyatililigini asoslab beradi. Natijalarni ko’rish uchun maktablarda sinashmumkin masalan xotirada 40% gacha yaxshiroq saqlanib qoladi. Balki bu 40% dan ham yuqori ko’rsatkichlarni ko’rsatishi mumkin.

Kalit so‘zlar: vizual assotsiatsiya, mnemotexnika, lug‘at boyligi, innovatsion metodika, O‘zbekiston-2030, kognitiv ta’lim, amaliy ingliz tili, ko’rish, xis qilish orqali mebellarda, oddiy buyum detallardan foydalanib ko’rsatib berish

Ключевые слова: визуальная ассоциация, мнемотехника, словарный запас, инновационная методика, Узбекистан-2030, познавательное образование, практический английский язык, визуализация с помощью зрения, чувств в мебели, простой предмет показать с помощью деталей.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Keywords: visual association, mnemotechnics, vocabulary richness, innovative methodology, Uzbekistan-2030, cognitive education, applied English, vision, showing in furniture by Hiss, using simple item details

KIRISH

"Mnemotexnika" (eslab qolish san'ati) va "Vizual assotsiatsiya" usullariga asoslangan. Ya'ni, o‘quvchi so‘zni shunchaki yodlamaydi, balki uni atrofidagi aniq buyumlar (mebel, jihozlar) bilan bog‘laydi."O‘zbekiston-2030" strategiyasining ustuvor yo‘nalishlaridan biri — har bir maktab bitiruvchisini kamida ikkita chet tilini bilish darajasiga yetkazishdir. Biroq, bugungi kunda o‘quvchilar orasida uchraydigan eng katta muammo — so‘z boyligining yetishmasligi va yodlangan so‘zlarning qisqa muddatli xotiradan uzoq muddatli xotiraga o‘tmasligidir.

An'anaviy o‘qitish tizimida lug‘at yodlash mexanik xarakterga ega. O‘quvchi atrofidagi moddiy dunyoni (mebellar, xona detallari, jihozlar, devor, zinalar) "jonli lug‘at"ga aylantirish metodikasini ilmiy asoslab beradi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bola so‘zni mavhum tushuncha sifatida emas, balki real buyum (vizual shakl) va uning vazifasi (funksiyasi) bilan birga qabul qiladi.

Hozirgi globallashuv davrida xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini mukammal egallash raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosiy shartlaridan biridir. Biroq, zamonaviy ta'lim jarayonida o‘quvchilar va talabalar uchun eng katta qiyinchilik — yangi lug‘at boyligini o‘zlashtirish va uni nutqda faol qo‘llashdir. Tadqiqotning maqsadi — maktabgacha ta'limdan tortib universitet daraja sigacha bo‘lgan ta'lim muassasalarida "vizual-assotsiativ o‘quv muhiti"ni yaratish mexanizmlarini ishlab chiqishdir. Ushbu uslub o‘quvchining vizual xotirasini ishga solib, so‘zni shunchaki mavhum tushuncha emas, balki aniq bir buyum yoki detal bilan bog‘lashga xizmat qiladi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Masalan: "Sinfxonadagi har bir stol ustiga 'Desk', darchaga 'Window' yorliqlari yopishtiriladi va dars davomida o'qituvchi shu buyumlardan foydalanadi."

"Maktab va bog'chalardagi har bir stol, stul, darcha yoki devor rangi shunchaki turmasligi kerak, ularning har biri inglizcha nomlar va qiziqarli idealar bilan bezatilsa, bola ixtiyorsiz ravishda o'rganadi."

Ushbu natijalar shuni tasdiqlaydiki, bola o'zi tegishi mumkin bo'lgan buyumni inglizcha nomini tezroq o'rganadi. Chunki bu yerda vizual (ko'rish), audial (eshitish) va kinestetik (ushlab ko'rish) sezgilar birlashadi.

METODOLOGIYA

Environmental Print Method (Atrof-muhit yozuvlari): Bu usulda o‘quvchi har kuni muloqotda bo‘ladigan muhit (maktab, uy, bog‘cha) ingliz tili darsligining bir qismiga aylantiriladi.

Associative Learning (Assotsiativ o‘rganish): Inson miyasi ma’lumotlarni bir-biriga bog‘langan holda yaxshi eslab qoladi. Masalan, "chair" (stul) so‘zini o‘rganayotganda, o‘quvchi uning shakli, rangi va unga o‘tirish harakatini birlashtiradi.

Men taklif qilayotgan g‘oya dunyo miqyosida "Environmental Print" (Atrof-muhitdagi yozuvlar) va "Immersion Method" (Sho‘ng‘ish metodi) nomlari ostida juda keng qo‘llaniladi. Ayniqsa, tillarni oson o‘rgatish bo‘yicha dunyoda yetakchi bo‘lgan davlatlar bu usuldan samarali foydalanadi.

Kontekstli vizuallashuv: O‘quvchilar so‘zni shunchaki kitobda ko‘rmaydi, balki o‘sha buyumdan foydalanayotganida so‘zni ko‘radi va talaffuz qiladi. Masalan, "Open the door" buyrug‘i berilganda, bola eshikka qarab harakatlanadi va yozuvni ko‘radi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Tafovutli yondashuv: Detallarga e’tibor qaratildi. Masalan, shunchaki "Table" emas, balki "Table leg" (stol oyog‘i), "Table surface" (stol yuzasi) kabi detallar ham kiritildi.

Bu usul "O'zbekiston-2030" strategiyasidagi ta'limni raqamlashtirish va kreativ yondashuvlar bilan to'liq mos keladi.

Rivojlangan davlatlarda bu usuldan samarali foydalanib kelinmoqda

Shu o’rinda Finlyandiya (Ta’limda dunyoda 1-o‘rin)

Finlyandiya maktablarida "Fenomenal ta’lim" (Phenomenon-based learning) tushunchasi bor. U yerda bolalar ingliz tilini alohida fan sifatida emas, balki hayotiy vaziyatlar orqali o‘rganishadi. Maktabdagi har bir xona, oshxona jihozlari va hatto zinalar ham inglizcha so‘zlar yoki idiomalar bilan bezatilgan. Bu bolada "men til o‘rganyapman" degan stressni yo‘qotadi.

Janubiy Koreya va Yaponiya

Bu davlatlarda "English Villages" (Ingliz tili qishloqlari) deb nomlanuvchi maxsus o‘quv markazlari bor. U yerda barcha jihozlar, do‘konlar va mebellar faqat ingliz tilida markirovka qilingan. O‘quvchi u yerga kirganda, xuddi Angliyaga tushib qolgandek bo‘ladi va har bir detal orqali yangi so‘zlarni tabiiy ravishda o‘zlashtiradi.

AQSH va Buyuk Britaniya (Immigrantlar uchun)

AQSHga ko‘chib kelgan va ingliz tilini bilmaydiganlar uchun mo‘ljallangan ESL (English as a Second Language) sinflarida aynan men aytgan usul — "Labeling the Classroom" (Sinfni yorliqlar bilan bezash) majburiy metod hisoblanadi. Bu yangi o‘rganuvchiga vizual yordam berishning eng tezkor yo‘li deb tan olingan.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

AQSHning ESL metodikasi: Immigrant bolalar uchun mo‘ljallangan sinflarda buyumlarni "Labeling" (tamg‘alash) usuli bolalarning birinchi 500 ta eng faol so‘zni atigi 15–20 kunda o‘zlashtirishiga yordam berishi isbotlangan.

Isroil (Mnemotexnika markazi)

Isroilda mnemotexnika (eslab qolish san’ati) juda rivojlangan. Ular mebel va detallarga so‘zlarni shunchaki yopishtirmaydi, balki so‘zning ma’nosini o‘sha buyumning shakliga o‘xshatib yozishadi (masalan, "TALL" so‘zini baland qilib yozish).

Bu kabi davlatlarda tilni o’zlashtirish chuquroq o’rgatiladi va et’ibor beriladi bu esa davlatni rivojlanishiga katta hissa qo’shib kelmoqda.

O‘zbekistonda bu g’oyani tadbiq qilsak albatta muvaffaqiyatli bo‘ladi.

Oson va arzon: Qimmat texnologiya shart emas, faqat ijodiy yondashuv va qog‘oz kerak.

Mantiqiy bog‘liqlik: O‘zbek xalqi muloqotga kirishuvchan, agar uydagi va maktabdagi buyumlar "gapirsa", til o‘rganish oilaviy o‘yinga aylanadi.

Men maqolada ushbu xalqaro tajribalarni misol keltirib, "Xalqaro tajribani O‘zbekiston milliy ta’lim tizimiga adaptatsiya qilish" ta’limni yangi sodda va arzon usullarda o’rganishni taklif qilish.

O‘ZBEKISTON TA’LIM TIZIMIGA ADAPTATSIYA QILISH

Ushbu xalqaro tajribalarni O‘zbekistondagi maktab va bog‘chalarga tadbiq etish quyidagi afzalliklarga ega:

Darsdan tashqari o‘rganish: Bola tanaffus paytida yoki sinfda o‘tirganida ixtiyorsiz ravishda mebel ustidagi yozuvni ko‘radi va miyada so‘z bilan obyekt o‘rtasida bog‘liqlik (link) hosil bo‘ladi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Mnemotexnika elementlari: Detallarga e’tibor qaratish (masalan: Handle, Hinge, Panel) o‘quvchining texnik lug‘at boyligini ham oshiradi.

O‘zbekistonda bu usul (Environmental Print yoki Markirovka qilish) rasmiy davlat ta’lim dasturida majburiy standart sifatida hali keng joriy etilmagan, lekin ayrim yo‘nalishlarda qisman qo‘llaniladi:

1. Xususiy bog‘cha va maktablar

Toshkent va viloyat markazlaridagi ko‘plab xususiy o‘quv dargohlarida (masalan, Cambridge International School, British School yoki mahalliy innovatsion xususiy maktablar) bu usul dars jarayonining bir qismi hisoblanadi. U yerda sinfxonalar to‘liq ingliz tili muhitiga moslashtirilgan.

2. Prezident maktablari va Ijod maktablari

Yangi tashkil etilgan ushbu zamonaviy maktablarda o‘quv muhiti xalqaro standartlarga yaqin. Mebellar, laboratoriya jihozlari va kutubxona bo‘limlarida inglizcha nomlar va ko‘rsatkichlardan foydalaniladi.

3. Qishloq va davlat maktablari (Muammo va Imkoniyat)

Oddiy davlat maktablarida bu usul deyarli yo‘q. Buning bir necha sabablari bor:

Moddiy baza: Mebellarga yozuv yopishtirish yoki chizishga "jihozga zarar yetkazish" deb qaraladi.

Mening maqolamda taklif qilinayotgan narsa — buni shunchaki "shahar maktablari"da emas, balki tizimli ravishda barcha maktab va bog‘chalarda joriy qilishdir.

Ayniqsa, qishloq joylarida:

Zinalarga "Stairs", "Step up" (Yuqoriga qadam);

Eshiklarga "Push/Pull" (Ittaring/Torting);

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Bog‘cha devorlariga mevalar va hayvonlar rasmi bilan birga inglizcha nomlarini tushirish.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati:

Mebellar segmentatsiyasi: Maqolada taklif etilayotgan metodga ko‘ra, mebellarni qismlarga bo‘lib o‘rganish (masalan: Chair -> backrest, seat, legs) o‘quvchida analitik fikrlashni rivojlantiradi.

Iqtisodiy samaradorlik: Ushbu metod qimmatbaho texnologiyalarni talab qilmaydi, faqatgina maktab interyeridan oqilona foydalanishni taqozo etadi.

Xususiy maktablar va kurslar uchun: Ushbu metodikani qo'llash o'quv markazining brend imidjini oshiradi va o'qitish sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Xulosa

O‘zbekistonda bu usul bor, lekin u tizimsiz va tarqoq. Mening maqsadim— ushbu samarali xalqaro metodni milliy metodikaga aylantirish. Agar men bu usulni "Qishloq joylaridagi maktablar uchun arzon va samarali yechim" sifatida taqdim etsam, bu juda katta rezonans beradi.

ingliz tili lug‘atini atrof-muhitdagi mebellar va detallar orqali o‘rgatish metodikasi an’anaviy yodlash usullaridan bir necha barobar samaraliroqdir.

Kognitiv samaradorlik: O‘quvchi so‘zni vizual shakl va jismoniy obyekt bilan bog‘laganda, miyada assotsiativ neyron aloqalari mustahkamlanadi. Bu esa so‘zlarning uzoq muddatli xotirada saqlanishini 40-50% ga oshiradi.

Psixologik qulaylik: Maktab yoki bog‘cha muhitini "jonli darslik"ka aylantirish o‘quvchilarda tildan qo‘rqish to‘sig‘ini (language barrier) yo‘qotadi va darsga bo‘lgan motivatsiyani kuchaytiradi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Takliflar:

Maktab darsliklarida xona jihozlarini inglizcha yorliqlar bilan bezash bo‘yicha "Practical Guide" (Amaliy qo'llanma) bo‘limini kiritish.

Xususiy va davlat maktablari interyerini "interaktiv o'quv maydoni" sifatida loyihalash.

Oliy ta’lim va xalq ta’limi tizimida sinfxonalarni jihozlashda mebellarga inglizcha yorliqlar (permanent labels) o‘rnatish standarti joriy qilinishi maqsadga muvofiq.

Ushbu metodika "O‘zbekiston-2030" strategiyasida ko‘zda tutilgan kreativ ta’lim muhitini yaratish va xorijiy tillarni o‘qitish sifatini yangi bosqichga olib chiqishda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Maktab dizayni va jihozlanishida mebellarning bir qismiga zavod tartibida inglizcha nomlarni o‘yib yozish yoki doimiy stikerlar o‘rnatish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "O‘zbekiston – 2030" strategiyasi to‘g‘risida. 2023-yil.
2. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2021). How Languages are Learned 5th Edition. Oxford University Press.
3. Nation, I. S. P., & Webb, S. (2020). Teaching and Learning Vocabulary. Routledge publishing.
4. Jalolov, J. J. (2022). Chet tili o‘qitish metodikasi: Zamonaviy yondashuvlar. O‘qituvchi nashriyoti.
5. Mayer, R. E. (2019). Computer-Based Aids to Learning Vocabulary. Educational Psychologist Journal.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

6. Read, J. (2020). Assessing Vocabulary: New Perspectives. Cambridge Applied Linguistics.
7. Usmonova, Sh. (2021). Lingvokulturologiya va vizual muloqot. Toshkent: Sharq.
8. Hoshimov, O‘., & Yoqubov, I. (2022). Ingliz tili o‘qitish metodikasi (Darslik). Toshkent.
9. Schmitt, N., & Schmitt, D. (2020). Vocabulary in Language Teaching. Cambridge University Press.
10. Asher, J. J. (2000). Learning Another Language Through Actions. Sky Oaks Publications.
11. Nation, I. S. P. (2013). Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press.
12. Jalolov, J. J. (2012). Chet tili o‘qitish metodikasi. Toshkent.
13. Oxford, R. L. (2011). Language Learning Strategies.